

PROGRAMMA VAN EISEN MenA 2018-20

LOCATIE	Raamplein / Raamstraat		
PROJECTNAAM			
PLAATS BINNEN ARCHEOLOGISCH PROCES			
X IVO – Proefsleuven (IVO-P)			
o IVO - Overig (IVO-O)			
o OPGRAVEN Landbodems			
o IVO-P – variant archeologische begeleiding			
o OPGRAVEN Landbodems – variant archeologische begeleiding			
o IVO – Opwater			
o IVO – Onderwater-Verkennd			
o IVO – Onderwater-Waarderend			
o OPGRAVEN Waterbodems			
o ARCHEOLOGISCHE BEGELEIDING Waterbodems			
OPSTELLER	Drs. [REDACTED] Monumenten en Archeologie (MenA) Postbus 10718 1001 ES Amsterdam 020-25041980 [REDACTED]	Datum 27-07-2018	Paraaf [REDACTED]
OPDRACHTGEVER	Raamplein 1 bv Communicatieweg 3 3641 SG Mijdrecht	datum	paraaf
GOEDKEURING BEVOEGDE OVERHEID	Prof. dr. [REDACTED] Hoofd afdeling Archeologie (MenA) Postbus 10718 1001 ES Amsterdam 020-2514907 [REDACTED]	datum 27-07-2018	Paraaf [REDACTED]
KENNISGEVING DEPOTHOUDER/EIGENAAR	Als boven		

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS ONDERZOEKSGBIED

Projectnaam	Appartementencomplex Raamplein
Topo-code MenA	RMP
Provincie	Noord-Holland
Gemeente	Amsterdam
Plaats	Amsterdam
Toponiem	Raamplein / Raamstraat
Centrumcoördinaat	120501.494 / 486597.064
Waterkundige gegevens	Grondwater 0,01 m – NAP (peilbuis E 05258)
CMA/AMK-status	Hoge verwachtingswaarde
Archis-monumentnummer	14611
Archis-waarnemingsnummer	Geen vermelding

Oppervlakte plan- en onderzoeksgebied	Plangebied: ca. 500 m ² Onderzoeksgebied: ca. 500 m ² , proefsleuven ca. 60 m ² (12%)
Huidig grondgebruik	Onbebouwd, parkeerterrein

AANLEIDING EN MOTIVERING VAN HET ONDERZOEK	
Doel	Het doel van het Inventariserend Veldonderzoek (IVO) is een verificatie van de archeologische verwachting en het vaststellen van de noodzaak van een vervolgonderzoek voor het documenteren en bergen van eventuele archeologische resten die niet <i>in situ</i> behouden kunnen blijven.
Reden	Aanleiding voor het veldonderzoek is bodemverstoring vanwege de aanleg van een kelder met een oppervlak van ca. 500 m ² met , ter hoogte van de autolift, een maximale diepte van ca. 7 m - Mv (tot ca. 6 m – NAP).
Selectiebesluit	Het plangebied is gelegen in het stadsdeel Centrum en valt binnen een zone van hoge archeologische waarde, zoals vastgelegd in het MenA bureauonderzoek Plangebied Westelijke Binnenstad, stadsdeel Centrum en de QS Raamplein / Raamstraat.

EERDER UITGEVOERD ONDERZOEK	
Bureauonderzoek	
Uitvoerder	Afdeling Archeologie MenA, Amsterdam
Uitvoeringsperiode	2010 en 2017
Rapportage	-Archeologisch Bureauonderzoek Plangebied westelijke Binnenstad, stadsdeel centrum (BMA BO 10-099), Amsterdam 2010 -Archeologische Quickscan Raamplein / Raamstraat (MenA QS 17-007), Amsterdam 2017
Veldonderzoek	
Uitvoerder	Nvt
Uitvoeringsperiode	Nvt
Uitvoeringsmethode	Nvt
Rapportage	Nvt
Vondsten/monsters/documentatie	Nvt
Specialistisch onderzoek	
Archeobotanie	Nvt
Archeozoölogie	Nvt
Fysische antropologie	Nvt
Fysische geografie	Nvt
Geofysisch onderzoek	Nvt
Archeologisch materiaal	Nvt
Vondsten/documentatie	Nvt
Geraadpleegde bronnen en partijen	
Overige literatuur	MenA archief vindplaatsen
Amateur-archeologen	

ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING	
Historische context De Stadswal	Tot het einde van de 16de eeuw maakte het plangebied Raamplein / Raamstraat (bijlage 4) deel uit van het uitgestrekte veenweide landschap ten westen van de stad. Bij de stadsuitbreiding van 1585, de Eerste Uitleg, verschoof de westelijke stadsgrens van het Singel naar de huidige Herengracht. Als fortificatie werd een aarden wal met bolwerken aangelegd in plaats van de tot dan toe gebruikelijke stenen muren. Dit was een gevolg van de 16de-eeuwse vernieuwingen van het Oudnederlandse vestingstelsel. Bij de stadsuitbreiding van 1613, de Derde Uitleg, werd de westelijke stadsgrens weer verder verlegd, ditmaal tot aan de Singelgracht. Er werd een nieuwe stedelijke zone gecreëerd vanaf het IJ tot aan de huidige Leidsegracht. Ook deze uitbreiding werd beschermd door een aarden wal met bolwerken. De wal van 1613 sloot via een dwarswal langs de Leidsegracht aan op de nog bestaande 16de-eeuwse fortificatie rond het zuidelijk en oostelijk deel van de stad (bijlage 5). Aangezien de dwarswal een tijdelijke stadsgrens zou zijn, werd deze minder zwaar uitgevoerd dan de rest van de fortificatie. Het bleef strategisch een zwakke plek in de stadsverdediging. Daarom werd in 1630 een extra bolwerk op de hoek van de dwarswal aangelegd (vergelijk bijlage 5 links en rechts). Deze kleine versterking en dwarswal zouden in 1660 voorafgaand aan de bouw van de nieuwe halfcirkelvormige stadswal van de Vierde Uitleg verdwijnen. Een projectie van een (accurate) kaart van landmeter De Rij uit 1660 op de huidige topografie laat zien dat het plangebied Raamplein is gelegen ter hoogte van de voormalige dwarswal (bijlage 6)
Het Leidse kerkhof	Door de snelle bevolkingsgroei in de 17de eeuw was op de reguliere kerkhoven in en rond de kerken geen plaats meer om begraven te worden. Om die reden werden nieuwe begraafplaatsen aangelegd aan de rand van de stad. Op een terrein tussen de Passeerdersgracht en de Raamstraat werd in 1644, nadat de stadswal uit 1613 in 1660 was geslecht, het Leidse kerkhof aangelegd. Het was een voortzetting van de in 1664 gesloten begraafplaats aan de Heiligeweg. In 1804 werd, uit hygiënisch oogpunt, het verbod op het begraven in kerken en in steden en dorpen landelijk ingevoerd. Nadat in 1860 de eerste begraafplaats buiten de wallen, de Westerbegraafplaats, in gebruik werd genomen, werd het Leidse kerkhof na 1866 definitief niet meer gebruikt. In 1899 werd het noordelijke deel van de voormalige begraafplaats bestemd voor de bouw van de Openbare Hogere Handelsschool (later de Hogeschool voor Economische Studies aan het Raamplein). Het ontwerp van J.B. Springer was in 1901 gerealiseerd (bijlage 10). Van dezelfde architect is de bakstenen omheining met ijzeren sierhek rond het zuidelijke deel van de begraafplaats, ter hoogte van het plangebied. Op de verschillende kaarten (bijlagen 7-11) is te zien hoe de planlocatie tot aan het eind van de 20ste eeuw grotendeels onbebouwd is gebleven. In hoeverre, en hoe grondig, na het opheffen van het kerkhof de graven zijn geruimd, is niet bekend, wel dat bouwvakkers in de jaren 1950 melding hebben gemaakt van de vondst van stoffelijke resten (bijlage 11).

Regionale context	Uit eerder onderzoek zijn in Amsterdam vergelijkbare vindplaatsen bekend (zie bijlage 1) die betrekking hebben op de laat 16de en vroeg 17de-eeuwse aarden stadswal (o.a. AMS2 en MAR2) en op voormalige begraafplaatsen en kerkhoven (LIND en MAU1).
Aard en ouderdom van de vindplaats uit vooronderzoek	Nvt
Structuren en sporen,	In geval geen grafruiming is uitgevoerd kunnen meerdere begravingen of resten van knekelputten worden verwacht. Daarnaast kunnen sporen worden aangetroffen van pre-stedelijke activiteiten, ophogingen en de stadswal uit 1613-1660.
Anorganische artefacten	Keramiek, glas, metaal.
Organische artefacten	Goede conserveringsomstandigheden voor bot en hout. Verwacht wordt dat deze vondstcategorie vooral bestaat uit houten grafkisten.
Archeozoölogische, botanische en fysisch antropologische resten	Indien er geen ruiming hebben plaatsgevonden zal het hoofdbestanddeel uit menselijk skeletmateriaal bestaan. Verwacht wordt deze van goede kwaliteit zullen zijn.
Motivatie	Zie Regionale context
Archeologische stratigrafie en diepte van vondstlagen	Ter hoogte van het plangebied lag tussen 1613 en 1660 een aarden wal als onderdeel van de stadsverdediging. Ter hoogte van het plangebied ligt het huidige maaiveld op gemiddeld 0,90 m + NAP. Op de vindplaats AMS2 is de aarden stadswal (1586-1592) gedocumenteerd vanaf 1,40 m – NAP. De kern van de wal was opgebouwd uit grond vermengd met stadsafval. Ter hoogte van vindplaats MAR2 is de aarden wal uit 1613 gedocumenteerd vanaf 0,60 m – tot 3,80 m – NAP. Op vindplaats LIND (ter hoogte van het pestkerkhof uit 1602) zijn op een oppervlak van 2,5 x 3,5 m tussen 0,30 m – tot 1,80 m – NAP 33 bijzettingen in grafkisten aangetroffen. Op vindplaats MAU1 zijn in een 2,6 m dik pakket ophoogzand (maaiveld op 0,50 m + NAP) tussen 1,10 m en 1,80 m – NAP twee tot vier lagen begravingen aangetroffen.
Gaafheid en conservering	Nadat de stadswal was geslecht werd het gebied ingericht als begraafplaats. Mogelijk zijn hierbij sporen van de aarden stadswal aangetast of volledig verwijderd. Het grootste gedeelte van het plangebied is altijd onbebouwd gebleven. Het is niet bekend in hoeverre het voormalige kerkhof is geruimd. Archeologisch onderzoek op voormalige kerkhoven en begraafplaatsen heeft aangetoond dat skeletresten na vele eeuwen nog goed geconserveerd en <i>in situ</i> aanwezig kunnen zijn.

DOELSTELLING EN VRAAGSTELLING

Doelstelling	Het veldonderzoek heeft tot doel om inzicht te krijgen in de aanwezigheid, aard, omvang, datering en kwaliteit van eventuele archeologische sporen ter toetsing van de archeologische waardestelling (QS 17-007). De vindplaats kan informatie bieden over de ontwikkeling van het stedelijke gebied aan de zuidwestzijde van de historische stad, in het bijzonder over de stadsverdediging, binnen de grotere context van de ruimtelijke en stedelijke ontwikkeling van Amsterdam. Daarnaast
--------------	--

	kan de vindplaats informatie bieden voor demografisch onderzoek binnen de grotere context van de stedelijke ontwikkeling van Amsterdam.
Relatie NOaA en/of andere onderzoekskaders	Het archeologisch onderzoek op het plangebied Raamstraat / Raamplein is onderdeel van het gemeentelijke programma van archeologische zorg met aandacht voor de stedelijke geschiedenis van Amsterdam in de Middeleeuwen en vroegmoderne tijd (NOaA 2.0 Hollands veen – en kleigebied).
Vraagstelling	Het veldonderzoek past binnen het bredere onderzoekskader zoals hierboven genoemd. De resultaten worden geïnterpreteerd in samenhang met eerder onderzoek op vindplaatsen uit de directe omgeving of van vergelijkbare aard en datering. De specifieke vraagstellingen van het veldonderzoek richten zich op: 1. De algemene aard, samenstelling en fysieke kwaliteit van eventuele archeologische sporen en vondsten, 2. De aanwezigheid van nader definieerbare archeologische overblijfselen waaronder de 17de-eeuwse stadswal en begravingen, 3. De technische en constructieve uitvoering van de stadswal, 4. De ruimtelijke verspreiding van de begravingen, zowel horizontaal als verticaal, 5. De oriëntatie en maximale diepte van de graven, 6. Het ruimtegebruik en stratigrafie binnen het kerkhof, de aanwezigheid van verschillende groepen of een historische ontwikkeling van het ruimtegebruik, 7. Eventuele verschillen in de wijze van begraven (synchroon/diachroon) en zo ja, waaruit deze bestaan en hoe deze kunnen worden verklaard, 8. De aanwezigheid van voorwerpen, naast skeletten, in de grafkisten en de functie ervan, 9. Het begrafenisritueel en de wijze en waarop men werd begraven.

METHODEN EN TECHNIEKEN (veldwerk)	
Strategie	Het uitgangspunt is een veldonderzoek conform KNA 4.0 protocol Inventariserend veldonderzoek - proefsleuven, waarbij de nadruk ligt op het documenteren van eventuele begravingen. (Mogelijk worden ook sporen aangetroffen van de 17de-eeuwse stadswal.) Het IVO voorziet in de aanleg van twee proefsleuven met een vlak van 15 x 2 m (zie bijlage 12). De oost-west oriëntatie van de sleuven is gebaseerd op die van de begravingen op verschillende locaties in Amsterdam, zoals geconstateerd bij eerder archeologisch onderzoek (zie regionale context).
Methoden en technieken	Wanneer in de sleuven begravingen worden aangetroffen, dan worden deze zo nodig plaatselijk verbreed, verdiept of verlengd om aangetroffen begravingen geheel te kunnen vrijleggen en documenteren. Bij voorkeur worden de grafkisten binnen dezelfde dag blootgelegd en gelicht. De diepte van de archeologische werkput valt samen met het bovenste niveau van begravingen. Om inzicht te krijgen in het aantal lagen van begravingen wordt in iedere sleuf een verdiept vlak aangelegd tot op het onderste niveau met begravingen (in Amsterdam zijn onverstoorde bijzettingen archeologisch aangetoond tot 1,80 m - NAP), waarbij ieder tussenliggende begravingsvlak wordt gedocumenteerd. Vlakken en profielen worden gefotografeerd en getekend op schaal 1:20 conform KNA 4.0 (OS03 t/m OS09), passend binnen de specificatie MenA C14.

	De uitvoering en de voortgang van het veldwerk worden fotografisch gedocumenteerd. De exacte planning en de technische aanpak van de Archeologische Begeleiding wordt door de archeologische uitvoerder nader vastgesteld op basis van sluitende werkafspraken met de civieltechnische uitvoerder. Hiervoor zal door de betrokken partijen een separaat Plan van Aanpak worden opgesteld.
Structuren en grondsporen	Alle aanwezige grondsporen worden beschreven, gefotografeerd en gedocumenteerd op vlak- en profieltekeningen (zie methoden en technieken). De werkzaamheden en de voortgang van het onderzoek worden vastgelegd in dag- en weekrapporten (C18/KNA OS09).
Lichten (wateronderzoek)	n.v.t.
Aardwetenschappelijk onderzoek	De profielen worden getekend en geïnterpreteerd door een archeoloog.
Anorganische artefacten	Ten behoeve van een datering van de vindplaats worden vondsten per stratigrafische eenheid verzameld en gedocumenteerd. Vondstadministratie vindt plaats conform C13 (KNA OS04) en passend binnen het format van de afdeling Archeologie MenA conform B07 (KNA PSo6) en C20 (KNA OS11/OS11wb). Vondstconcentraties in ophogingslagen of beerput worden geheel geborgen (in big bags) en later uitgezeefd. Zoveel mogelijk wordt ernaar gestreefd dit stratigrafisch te doen (indien de omstandigheden dit toelaten). Bij significante afwijkingen van de in bijlage 2 van het PvE vermelde aard en hoeveelheid van verwachte vondsten is overleg nodig tussen de archeologische directievoerder/depothouder, archeologische uitvoerder en opdrachtgever t.a.v. selectie-deselectie van het onvoorziene materiaal en de omgang met daarmee gemoeide eventuele extra kosten.
Organische artefacten	Idem voorgaande
Archeozoologische, archeobotanische en fysisch antropologische resten	Idem voorgaand. Conform B07 (KNA PSo6) en C20 (KNA OS11/OS11wb). Onderzoek aan graven: Per skelet of gedeeltelijk skelet wordt een opname ten behoeve van fotogrammetrie gemaakt en een formulier ingevuld. Op het formulier wordt aangeduid: de oriëntatie, houding (onderarmen en andere bijzonderheden), lengte, drie hoogtematen (hoofd, bekken en hiel), kwaliteit (conservering en compleetheid), vondsten en de locatie daarvan. Wijze van begraving (in kist of anders), zichtbare pathologie. Alle onderdelen worden verzameld. Handen en voeten worden apart verpakt met de vermelding of het de linker- of rechterzijde is.
Paleo-ecologische resten	Indien relevant voor het onderzoek naar de ontwikkeling van het natuurlijke landschap worden, waar mogelijk, ecologische monsters van de natuurlijke bodem met gebruik van pollenbakken genomen. De herkomstlocatie van de monstername wordt aangegeven op tekeningen en ingemeten in RD coördinaten.
Omgang kwetsbare vondsten en monsters	Conform C20 (KNA OS11 / OS11wb) en de KNA-Leidraad 'Eerste hulp bij kwetsbaar vondstmateriaal'.
Dateringstechnieken	Van constructies worden per fase tenminste drie houtmonsters genomen

	indien dendrochronologische datering, herkomst- en soortbepaling dit vereisen, zulks ter beoordeling van de archeologische directievoerder.
Beperkingen	De mogelijkheden tot het beantwoorden van de onderzoeksvragen kunnen worden beperkt door (recente) verstoring van het bodemarchief. Het archeologisch veldonderzoek zal moeten worden uitgevoerd in goede samenwerking met de aannemer die verantwoordelijk is voor de civieltechnische randvoorwaarden. De mogelijkheden voor het in kaart brengen van sporen op diepte worden sterk bepaald door de toevoer van grondwater. Er dient rekening gehouden te worden met de inzet van pompen.

UITWERKING (nadere eisen t.a.v. vorm, niveau van uitwerking, termijnen et cetera)	
Structuren, grondsporen, vondstspredingen	Samenhangende grondsporen worden beschreven, gedateerd en verwerkt in een geautomatiseerde sporenlijst, met nadruk op het beantwoorden van de onderzoeksvragen (zie vraagstelling). Hierbij gelden de eisen van KNA 4.0 en de aanvullende eisen van MenA (C14/ aanvulling op OS5).
Analyse aardwetenschappelijke gegevens	Aangezien de bodemopbouw waarschijnlijk uit antropogene lagen bestaat, worden de profielen gedocumenteerd en geïnterpreteerd met de gebruikelijke archeologische methoden, passend binnen het format van de afdeling Archeologie MenA (C14/ aanvulling op OS5)..
Anorganische artefacten	Alle vondsten worden gedateerd, geclassificeerd en ingevoerd in een digitale vondstcatalogus (database) conform MenA vondsten-registratie digitaal. Determinatie van het (laat- en post middeleeuws) aardewerk en glas dient te geschieden volgens MenA vondsten-registratie digitaal, met een verwijzing naar het Deventer systeem. Ten behoeve hiervan worden archeologisch complete objecten gefotografeerd. Beoordeling van de geschiktheid van houtvondsten voor dendrochronologie berust bij de archeologische directievoerder. Criteria die bij deze selectie worden gehanteerd zijn de hierboven geformuleerde onderzoeksvragen (C22/KNA OS13).
Organische artefacten	Uitwerking wordt vastgesteld in evaluatierapport.
Archeozoologische en archeobotanische resten	Uitwerking wordt vastgesteld in evaluatierapport.
Beeldrapportage (objecttekeningen, foto's, kaarten e.d.)	De eindrapportage bevat minimaal de volgende tekeningen / foto's: - overzichtstekening van de onderzoekslocatie binnen de Grootschalige Basiskaart van de Gemeente Amsterdam (GBK), met de gebiedsbegrenzingsen en de landelijke coördinaten, - overzichtstekening met alle sporen, - vlaktekeningen van de werkput, - tekeningen van geselecteerde profielen, - foto's van geselecteerde vondsten, digitaal gefotografeerd.

(DE)SELECTIE EN CONSERVERING	
Selectie materiaal voor uitwerking	Selectie vindt plaats tijdens voortgangsoverleg in de uitwerkingsfase.
Selectie materiaal voor	Niet gewaardeerde en geanalyseerde monsters evenals natte

deponering en verwijdering	monsters en vondsten kunnen niet voor deponering worden aangeboden
Selectie materiaal voor conservering	Selectie vindt plaats tijdens voortgangsoverleg in de uitwerkingsfase. De procedures van selectie en conservering verlopen volgens de KNA 4.0 eisen. In een conserveringsrapport dient te worden vastgelegd welke vondsten en monsters op welke wijze en met welke middelen zijn geconserveerd. Zie ook specificatie C25 (KNA OS16).

DEPONERING	
Deponering	Naast het eindrapport wordt de complete opgravingsdocumentatie, bestaande uit het in het veld bijgehouden protocolboek en de veldtekeningen, overgedragen aan de afdeling Archeologie MenA. Verder worden het protocolboek (dagrapport(en) en evaluatierapport), met veldtekeningen, vondstcatalogus, sporenlijsten en fotolijsten ook in digitale vorm aangeleverd (Do1 en Do2 / KNA DSo1 en DSo2). De veld- en vondstfoto's worden digitaal aangeleverd, geadministreerd conform MenA veldformulier fotoregistratie. Het copyright van tekeningen en foto's berust bij MenA. De vondsten worden na onderzoek gedeponeerd in het gemeentelijke depot voor bodemvondsten van MenA, conform KNA 4.0 en in overeenstemming met MenA specificatie Do3 (KNA DSo3). Bij de overdracht van vondsten en documentatie wordt door de afdeling Archeologie een bewijs van ontvangst verstrekt aan de archeologische uitvoerder.
Te leveren product	Het te leveren eindproduct bestaat uit een rapport volgens KNA-specificatie Co2 (KNA VSo5), evenals de complete veldwerk documentatie (zie deponering). Bij het eindproduct hoort een bewijs (af te geven door de ontvangende instantie) van overdracht van vondsten en documentatie.
Verschijsning	Het eindrapport wordt beschikbaar gesteld aan de opdrachtgever en MenA. Wanneer de opdrachtgever meer exemplaren behoeft is dit voor rekening van de opdrachtgever. Ook dient een exemplaar te worden aangeleverd aan de Archis website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en een exemplaar aan de Koninklijke Bibliotheek te worden verzonden. Het rapport wordt zodanig digitaal aangeleverd dat het past of pasbaar gemaakt kan worden aan de gemeentelijke huisstijl van MenA. MenA behoudt zich het recht voor om de resultaten van het onderzoek te publiceren in de reeks Amsterdamse Archeologische Rapporten (AAR).

RANDVOORWAARDEN en AANVULLENDE EISEN	
Personele randvoorwaarden	Het veldonderzoek wordt verricht door een archeologische instelling of bedrijf dat daartoe is gekwalificeerd. Het veldwerk staat onder leiding van een senior KNA-archeoloog Ma, fulltime aanwezig, met aantoonbare ervaring in stadskernarcheologie (CV en publicaties). De bij de uitwerking van het onderzoek betrokken personen dienen te beschikken over periode/gebieds- en materiaalspecifieke kennis. De uitwerking van anorganische vondsten wordt gedaan door een senior KNA-specialist materialen. De eventuele inzet van specialisten (zie

	bijlage 3) in het veld en bij de uitwerking van het onderzoek wordt afgestemd met de archeologische directievoerder. Het menselijke botmateriaal wordt uitgewerkt onder leiding van een fysisch antropoloog.
Overlegmomenten	Tijdens het veldwerk vindt overleg plaats tussen de archeologische uitvoerder en de archeologische directievoerder over de algehele voortgang van het onderzoek. Overleg met de directievoerder vindt in ieder geval plaats: ▪ indien de omstandigheden daartoe aanleiding geven tijdens het veldwerk, ▪ bij het aantreffen van bijzondere of onverwachte vondsten of sporen tijdens het veldwerk, ▪ na het veldwerk over het vervolgtraject van uitwerking en rapportage.
Kwaliteitsbewaking, toezicht, overleg en evaluatie	Ter supervisie van het veldwerk en gegevensuitwerking treedt het hoofd afdeling Archeologie MenA op als archeologische directievoerder.
Overige randvoorwaarden en aanvullende eisen	De opdrachtgever dient de archeologische uitvoerder minimaal vier weken voor aanvang van de werkzaamheden op de hoogte te brengen van de geplande startdatum. Voorafgaand aan het archeologisch veldwerk dient de opdrachtgever te voorzien in de voor het terrein geldende milieutechnische vergunningen. De opdrachtgever draagt zorg voor de KLIC-melding en stelt de resultaten ter beschikking van de archeologische uitvoerder. De archeologische uitvoerder dient zich op de hoogte te stellen van eventuele aanvullende milieu eisen m.b.t. de uitvoering (b.v. saneringskeuring).

WIJZIGINGEN T.O.V. HET VASTGESTELDE PvE	
Wijzigingen tijdens het veldwerk	Wijzigingen worden doorgevoerd na overleg tussen veldarcheoloog en archeologische directievoerder en in afstemming met de opdrachtgever. Onderstaande belangrijke wijzigingen worden te allen tijde aantoonbaar voorgelegd aan de archeologische directievoerder, de opdrachtgever en de bevoegde overheid: • Afwijking van de archeologische verwachting; • Wijzigingen van de gehanteerde onderzoeksmethode, • Wijzigingen fysieke of technische omstandigheden; • Vastleggen overleg- en evaluatiemomenten; • Onvoorziene omstandigheden (bijvoorbeeld m.b.t. omvang vindplaats, complextype, aantallen vlakken et cetera), • Significante afwijkingen van verwachte vondsten en monsters (hoeveelheid, soorten materialen, soorten voorwerpen, type conservering).
Procedure van wijziging na de evaluatiefase van het veldwerk	Noodzakelijke wijzigingen worden in overleg en met goedkeuren van de archeologische directievoerder doorgevoerd.
Procedure van wijziging tijdens uitwerking en conservering	Noodzakelijke wijzigingen worden in overleg en met goedkeuren van de archeologische directievoerder doorgevoerd.

LITERATUUR EN BIJLAGEN	
Literatuur	Gawronski, J., S. Dautzenberg en J. Veerkamp, <i>Verschansen achter vuilnis. Inventariserend veldonderzoek Amstelstraat (2006)</i>. (BMA AAR 3), Amsterdam 2006 Gawronski, J., R. Jayasena en J. Veerkamp, <i>Profiel van de 17de-eeuwse stadswal. Archeologische begeleiding Marnixplein (2004)</i>. (BMA AAR 29), Amsterdam 2008 Gawronski, J. en R. Jayasena, <i>Oude Oosterbegraafplaats. Archeologische Begeleiding Metis Montessori Lyceum, Mauritskade 58, Amsterdam (2017)</i>. (MenA AAR 96), Amsterdam 2017 <i>Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek. Lezen en analyseren van cultuurhistorisch erfgoed, samengesteld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Stichting Bouwhistorie Nederland, Vereniging Nederlandse Gemeenten, Atelier Rijksbouwmeester, Rijksgebouwendienst 2009</i> Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, <i>Nationale Onderzoekagenda Archeologie NOaA 2.0</i>, 2016

Bijlage 1: vindplaatsen MenA

AMS2	Amstelstraat 16-22	2006
LIND	Lindengracht 217-219	2000
MAR2	Marnixplein 1	2004
MAU1	Mauritskade 57	2017

Bijlage 2: Lijst met te verwachten aantallen (indicatief, zie Methoden en technieken/Artefacten)

Onderzoek	Verwachting
Omvang	Verwachte aantal m²
Vondstcategorie	Verwachte aantallen (N)
Keramiek	0-100
Metaal	0-25
Glas	0-25
Textiel	0-25
Leer	0-25
Hout	0-25
Been	0-25
Menselijk botmateriaal	0-50 begravingen
Dierlijk botmateriaal	0-25
Bouwmateriaal	0-10
Schelpen	0-10
Natuursteen	0-10
Kunststof	0-10
Monstername	Verwachte aantallen (N)
Algemeen biologisch monster (ABM)	0
Algemeen zeefmonster (AZM)	0
Pollen, diatomeeën en andere microfossielen	0

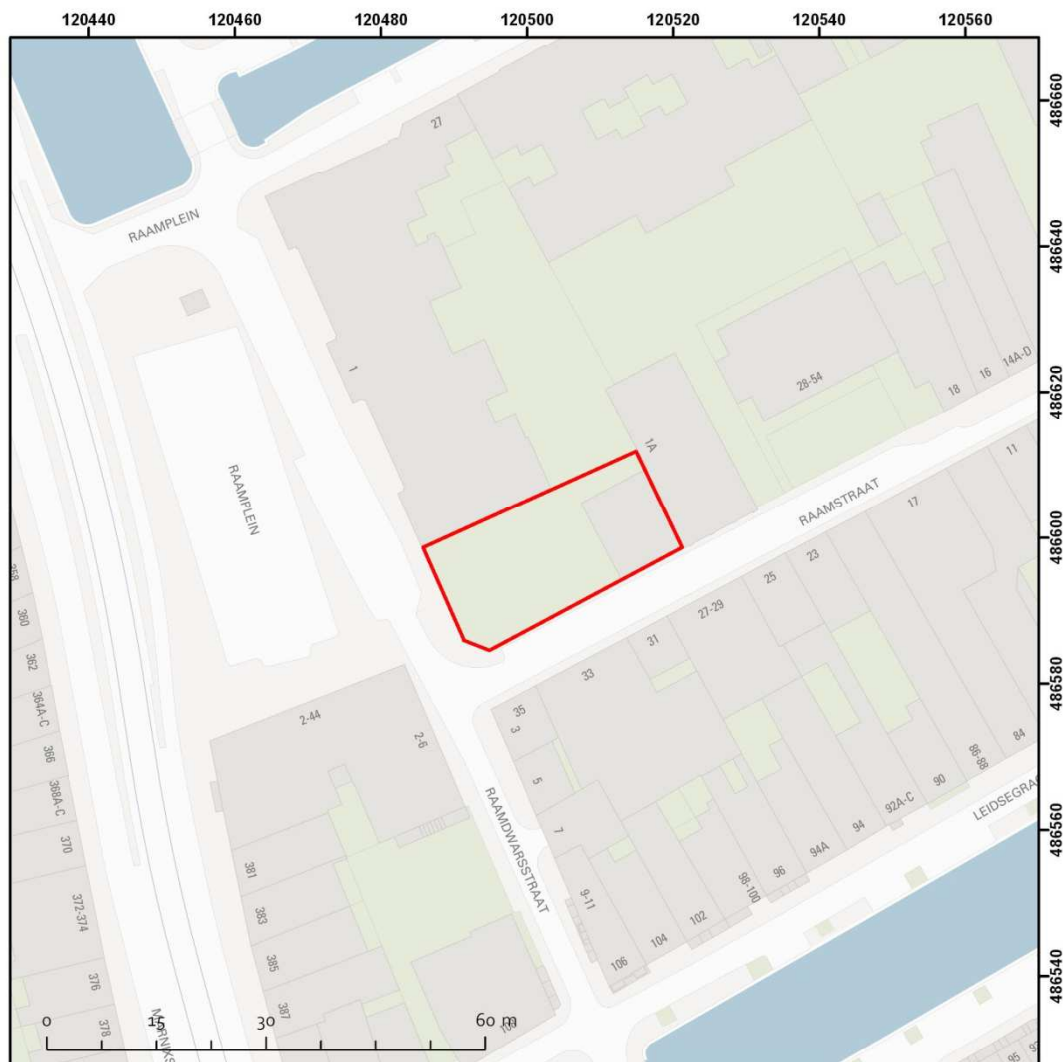
Monsters voor anorganisch chemisch onderzoek	o
Monsters voor micromorfologisch onderzoek	o
Monsters voor luminescentiedatering (OSL)	o
Monsters voor koolstofdatering (¹⁴ C)	o
Vismonsters	o
DNA	o
Dendrochronologisch monster	0-10

Bijlage 3: Overzicht te raadplegen specialismen (zie Personele randvoorwaarden)

Vondstcategorie	In PvE voorschrijven "Raadplegen bij PvA"	In PvE voorschrijven "Raadplegen bij veldwerk"	In PvE voorschrijven "Raadplegen bij uitwerking"
Aardewerk	nee	ja	ja
Bouwmateriaal	nee	nee	nee
Metaal (ferro)	nee	nee	nee
Metaal (non-ferro)	nee	nee	nee
Slakmateriaal	nee	nee	nee
Vuursteen	nee	nee	nee
Overig natuursteen	nee	nee	nee
Glas	nee	ja	ja
Menselijk botmateriaal onverbrand	nee	nee	ja
Menselijk botmateriaal verbrand	nee	nee	nee
Dierlijk botmateriaal onverbrand	nee	nee	nee
Dierlijk botmateriaal verbrand	nee	nee	nee
Visresten	nee	nee	nee
Schelpen	nee	nee	nee
Hout	nee	nee	nee
Scheepshout	nee	nee	nee
Houtskool(monsters)	nee	nee	nee
Textiel	nee	nee	nee
Leer	nee	nee	nee
Sub-moderne materialen	nee	nee	nee
			nee
Monsternamen			
Algemeen biologisch monster (ABM)	nee	nee	nee
Algemeen zeefmonster (AZM)	nee	nee	nee
Pollen, diatomeeën en andere microfossielen	nee	nee	nee
Monsters voor anorganisch chemisch onderzoek	nee	nee	nee
Monsters voor micromorfologisch onderzoek	nee	nee	nee
Monsters voor luminescentiedatering (OSL)	nee	nee	nee

Monsters voor koolstofdatering (^{14}C)	nee	nee	nee
DNA	nee	nee	nee
Dendrochronologisch monster	nee	nee	nee

Bijlage 4: Kaart plangebied

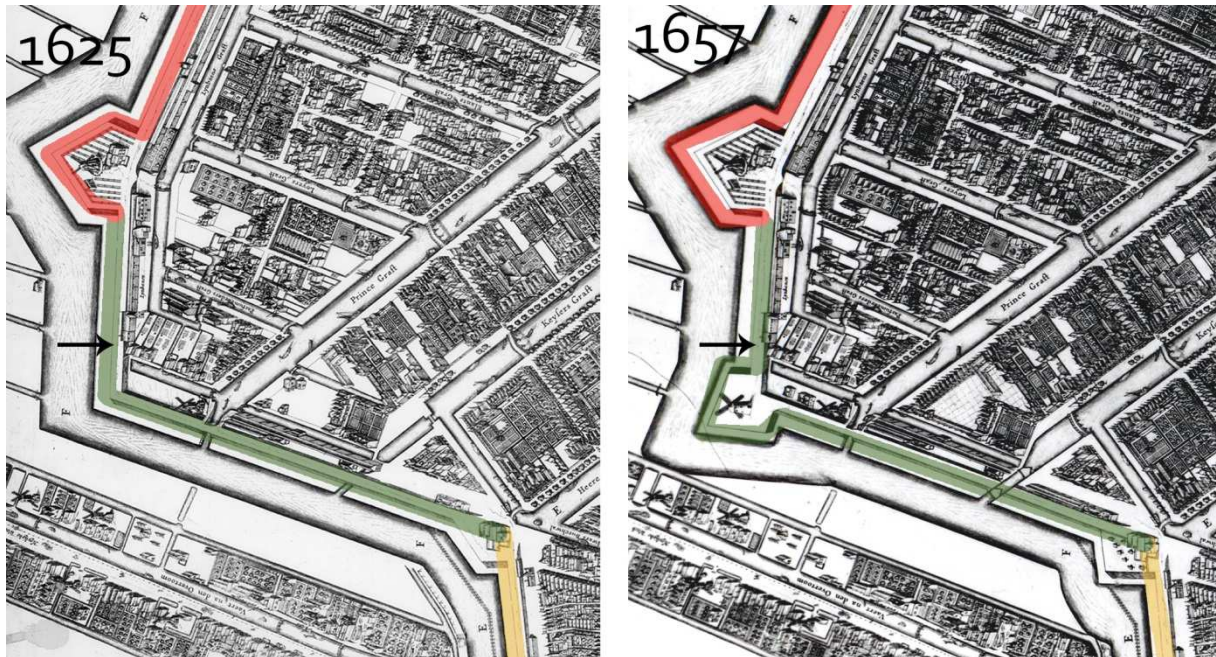

Amsterdam, Raamplein / Raamstraat

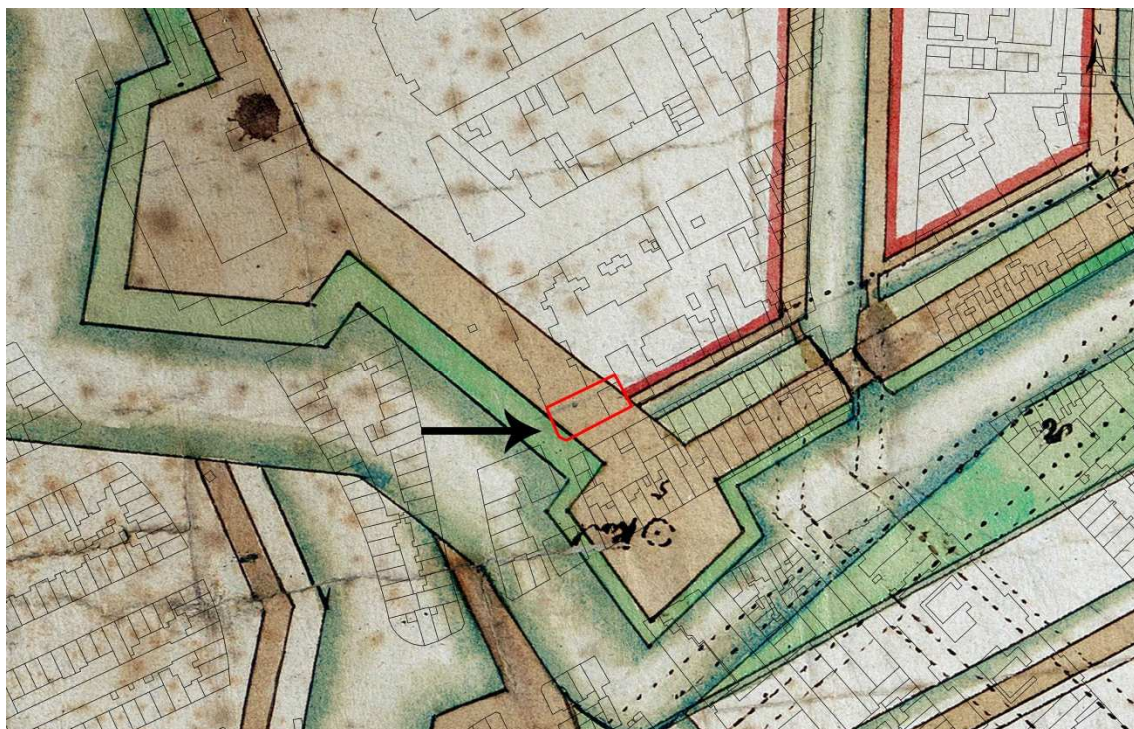
TOPO-code MenA: RMP

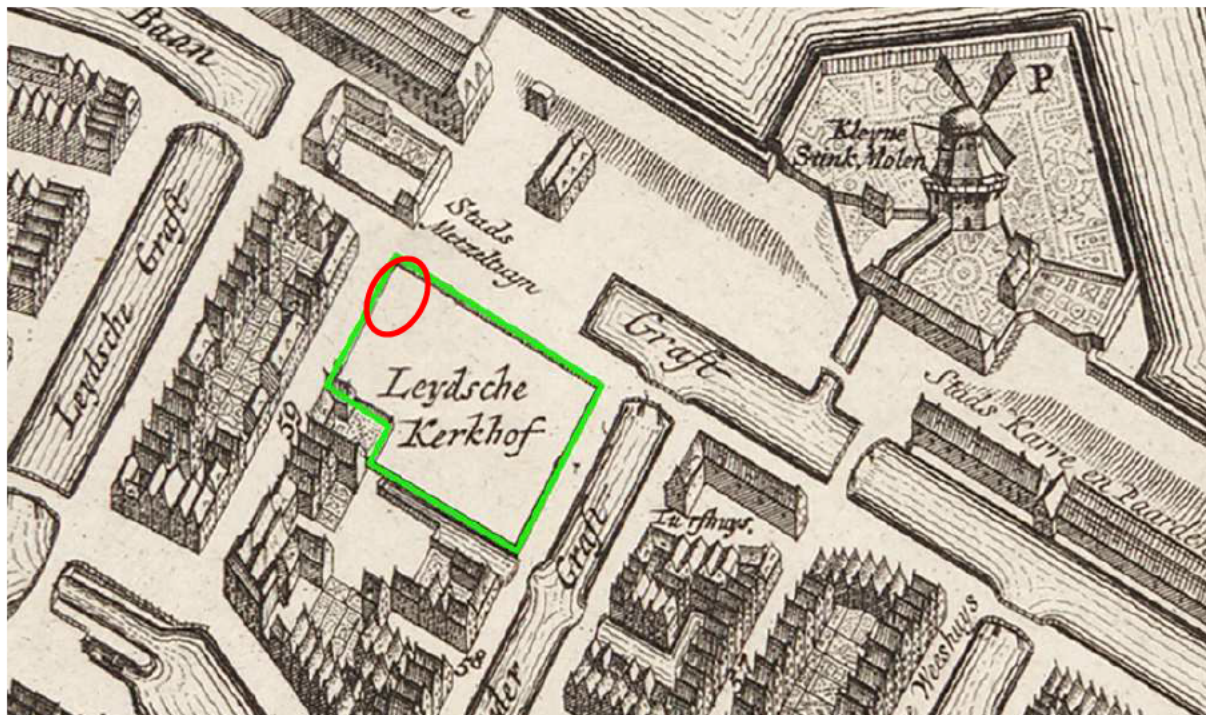
Bijlage 5 Detail uit twee versies van de kaart van Van Berckenrode (1625 en 1657). In rood de stadswal uit 1613, in groen de dwarswal met het in 1630 aangelegde bolwerk en in oker de stadswal uit 1585. De pijl wijst naar de locatie van het plangebied (vergelijk bijlage 6)

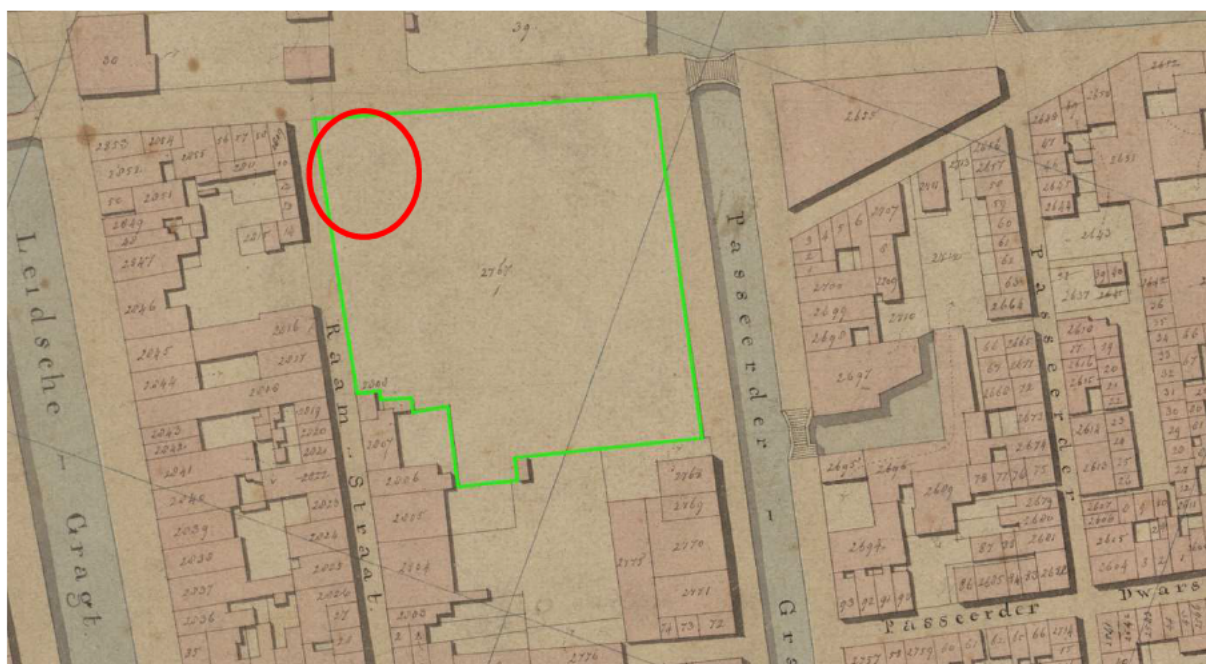
Bijlage 6: Detail uit een kaart van landmeter De Rij uit 1660 met de stadswal uit 1613 met dwarswal geprojecteerd op de huidige topografie. Bij de pijl de contour van het plangebied Raamplein / Raamstraat dat gelegen is ter hoogte van de voormalige dwarswal

Bijlage 7: Detail uit stadsplattegrond van De Broen 1774-1782, in groen de locatie van het Leidse kerkhof, in rood die van het plangebied

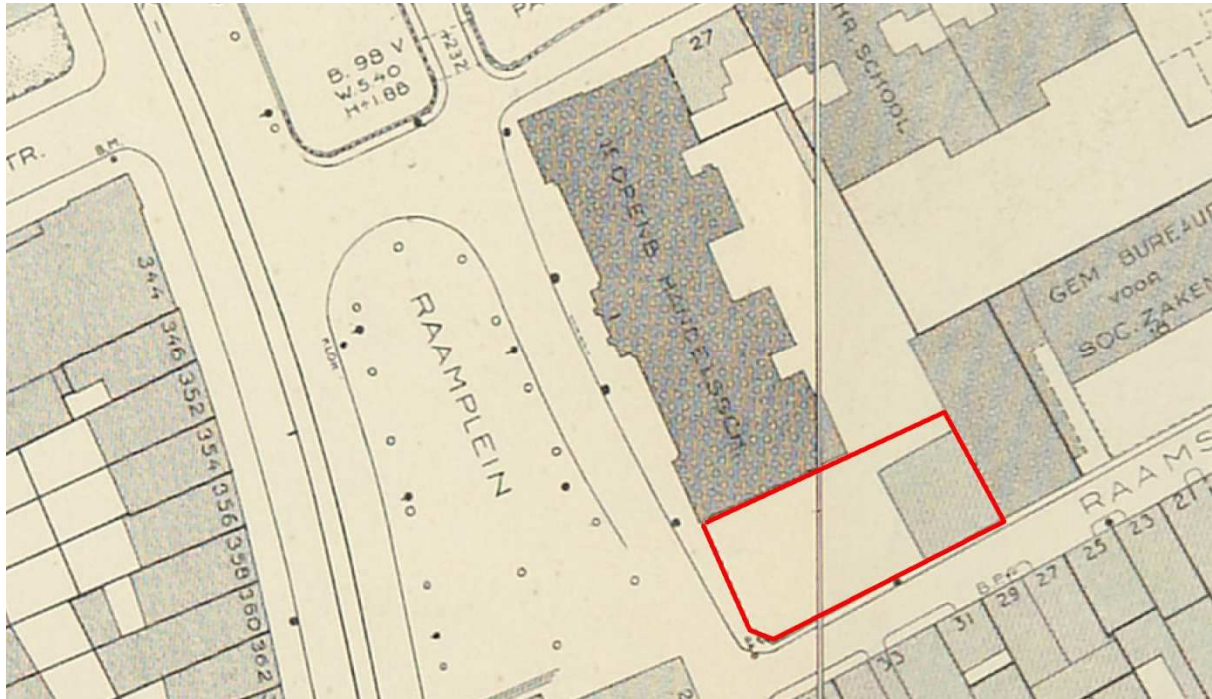

Bijlage 8: Kadastrale minuutplan 1820, in groen de contour van het Leidse kerkhof, in rood de locatie van het plangebied

This is a detailed cadastral map of a residential area in Rotterdam. The central focus is a plot of land outlined in blue and red, labeled 'H. B. J. S. H. B. J. S. H. B. J. S.'. To the left of this plot is a large oval-shaped area labeled 'RAMPLEIN'. The map includes several street names: 'RAAMSTRAAT' at the bottom right, 'RAAMD' at the bottom left, and 'SSIR' at the top left. Various lot numbers and dimensions are visible, such as 'B. 96.1 W. 96.1 K. 199' at the top, '3.44 3.9 3.52 3.60' on the left, and '3.7 3.2 1.4 KL' at the top right. The map also shows other buildings and plots, some labeled with names like 'V. O. L. E. T. T. N.' and 'H. B. J. S. H. B. J. S. H. B. J. S.'.

Bijlage 11: Vóór 1956 verscheen een klein gebouwtje aan de oostzijde van plangebied (kaartbeeld samengesteld uit de kaarten J3 en J4 van Dienst Openbare Werkenkaart uit 1956). Dit is de eerste bebouwing die is verschenen ter hoogte van het plangebied. Het was waarschijnlijk bij de aanleg van dit gebouwtje dat bouwvakkers zijn gestuit op menselijke skeletresten

Bijlage 12: De locatie van de twee proefsleuven (ca. 15 x 2 m) van het IVO

